

OSZTÁLYOZÁS ÉS INFORMÁCIÓKERESŐ TECHNIKA

Egy tantárgy oktatásának lehetőségei

PÁLVÖLGYI MIHÁLY

A főiskolai könyvtárosképzés reformja során,¹ új tantárgyak mellett olyanok is kialakultak, melyeknek részelemei ugyan megtalálhatók a korábbi tantervben, de nem a jelenlegi szerkezetben, összetételben. Ilyen tárgy a négy féléves „*Osztályozás és információkereső technika*” is. Egy korábbi írásunk² átfogó képet adott a könyvtárosképzés oktatástechnológiájáról. Most annak tárgyalásmódját követve számolunk be az Osztályozás oktatásában jelentkező törekvéseinkről, az első két félév tapasztalatai alapján.

A tárgy oktatásának előzményeiről

Az 1962-ben Szombathelyen bevezetett népművelő-könyvtár szakos képzésben a „*Könyvtári osztályozás*” tartalmát az Egyetemes Tizedes Osztályozás és a szakkatalógus szerkesztése adta, némi tárgyszavazással, tárgyszókatalógusszerkesztéssel „fűszerezve”. Jegyzetként Babiczky Béla: *Könyvtári feldolgozó munka* c. művének 2. része szolgált. A 60-as évek második felében, a 70-es évek elején azonban jelentős változások mentek végbe az Osztályozás és információkereső technika terén Magyarországon is. 1973-ban maga Babiczky írta egy céltanfolyam anyagának összeállításakor: „Meggzünőben van az ETO uralma, minthogy az osztályozás területén a speciális céloknak jobban megfelelő osztályozási rendszerek, indexelési és információkeresési eljárások keletkeztek és nyernek alkalmazást.”³ Ugyanitt, megfogalmazta az (átmeneti) helyzet jellemzőit: a) különféle rendszerek egymás mellett élése; b) kompatibilitás, „átszállás” igénye; c) a nemzetközi együttműködésből adódó feladatok; d) speciális szakrendszerek, deszkriptorjegyzékek szerkesztésének igénye; e) az ETO felgyorsult fejlesztési üteme.

Lényegében ugyanezeket a tényezőket rendszerezte Vajda Erik is, amikor külön felhívta a figyelmet az új információs technológia követelményeire⁴.

A főiskolai könyvtárosképzés bevezetése során, 1972–1973-ban lehetőség nyílt a fenti realitásokat jobban tükröző *tantárgyi program* kialakítására. A tantárgyi program értelmében az Osztályozás három féléves tárgy lett (3–5. félév) és bevezetésre került a Könyvtári technika is a 7. félévben. A hallgatók a 3–4. félévben az ETO-val és a szakkatalógussal ismerkedtek (heti 1 óra előadás és 2 óra szeminárium erejéig), majd az 5. félévben betekintést nyertek az információkereső rendszerek elméletébe, az osztályozási-indexelési rendszerek fő típusaiba, a tárgyszavazás és tárgyszókatalógus szerkesztésébe, valamint a könyvtári állomány sokoldalú feltárásába (heti 1 óra előadásban és 1 óra szemináriumban).

Mint e felsorolásból kitűnik, *akkori oktatási stratégiánk* lényege az volt, hogy hallgatóink előbb ismerjék meg az ETO-t (mint a legelterjedtebb osztályozó rendszert), majd ezek után, az ETO-t összehasonlítási alapként használva, nyerjenek betekintést más rendszerekbe, illetve az így nyert ismereteket szintetizálják egy egységes, átfogó elméleti ismeretrendszerbe, (ennek a felfogásnak több hasznos elemét megtartottuk). Az osztályozás első két félévének célját Gróf Ervin akkor így fogalmazta meg⁵: „A dokumentumok tartalmát kifejező (kódoló) ETO-jelzetek szerkesztése az általános gyűjtőkörű, közepes nagyságú könyvtárak igényeinek megfelelően, majd e jelzetek alapján csoportképzéses szakkatalógus szerkesztésének megismerése példatár segítségével.”

1976. novemberében, amikor a *tárgy oktatásának tanszéki megbeszélésére* került sor, az alábbi gondok fogalmazódtak meg: a) főiskolai jegyzet hiánya, b) segédletek, példatárak hiánya (kivéve a szakkatalógus-rendezési példatárat); c) kedvezőtlen gyakorlati elhelyezési körülmények; d) az ETO-s és „nem-ETO-s” ismeretek nem megfelelő integrációja; e) az 5. félév túlsúlyossága, kevés gyakoroltatási lehetőség; f) a „könyvtári technika” fáziskésése (nem közvetlen kapcsolódása); g) a szemináriumi csoportok magas látszáma; h) minimális a konzultációs idő a levelezőknél (félévenként 4 óra).

Látható tehát, hogy volt mit tennünk a 70-es évek végén, 80-as évek elején, amikor meg kellett teremtenünk az Osztályozás c. tárgy oktatásának újfajta formáit, feltételeit és eszközeit.

A 70-es évek végén *fokozatosan javultak az oktatás belső és külső feltételei*. Egyrészt kisebb lett a szemináriumi csoportok létszáma, jobb lett a munkamegosztás, egységesebb lett a követelményrendszer, megfelelő példányszámban sikerült használható segéd-eszközöket beszerezni⁶⁻⁷, másrészt maga az osztályozási-információkeresési elmélet és gyakorlat is magasabb szintre került. Jó monográfiák jelentek meg a tárgyi katalógusok szerkesztéséről, az információs teauruszokról. Az új tanterv előkészítésének időszakában született Ungváry Rudolf tömör, logikus műve⁸, melyre több vonatkozásban jelenleg is építünk. Ugyanakkor néhány könyvtárban bevezették az automatikus információátírást és -keresést, s így volt lehetőségünk elérhető hazai példákra is hivatkozni, illetve a későbbiek során azok látogatását megszervezni.

1981. táján, amikor a *tantervi reformmunkálatok* elkezdődtek, az osztályozás illetve az információkereső technika oktatására vonatkozólag már elég sok hazai és külföldi tapasztalat állt rendelkezésünkre. Saját tapasztalataink kritikus elemzése mellett építhettünk az ELTE-n folyó szakinformátor képzés tantervi anyagaira, az OSZK KMK továbbképzéseinek tapasztalataira³, a magyar és a külföldi szakirodalomra, külföldi tanulmányútra, s végül de nem utolsósorban a gyakorló könyvtárosok és hallgatóink véleményére, elképzeléseire.

Tendenciák, célok, követelmények

Tendenciaként leszögezhetjük, hogy terjedőben van a használók önálló információkeresése és ezt a folyamatot a számítógépes lehetőségek még jobban meggyorsítják⁹. Mindebből két feladat következik: 1) Az információkereső eszközeinket (tárgyi katalógu-

sainkat, bibliográfiáinkat, számítógépes kereső rendszereinket) egyszerűbben kezelhetővé, „barátságosabbá” kell tennünk. 2) A használókat az eddigieknél sokkal intenzívebben kell bevezetni az információkeresés módszereibe, az eszközök használatába, megteremtve természetesen az ehhez szükséges formákat és taneszközöket. Ugyancsak szembevetendő tendencia volt a központi szolgáltatások közvetítésének igénye is.

Az osztályozás és információkereső technika tárgy *céljait* (mindezeket figyelembevéve) így fogalmaztuk meg: Az információkereső technika tárgy hatására hallgatóink „nem válnak sem gépesítési szakemberré, sem programozóvá, vagy rendszerszervezővé, „csak” megrendelőnek, vagy fogadónak, felhasználónak tekinthető *partnerre*, könyvtáros-sá. Az osztályozás kapcsán ugyancsak aláhúzzuk, hogy bár tudniuk kell szakjelzeteket megállapítani, a hangsúly itt is a szakkatalógusok, tárgyi katalógusok, a tartalmi feltárásból származó egyéb műszerek készítésén, illetve a felhasználáson van, avégett, hogy a hallgató képes legyen a feltárási módok között választani, a központi szolgáltatásokat fogadni, adaptálni¹

Az *információszerző* ebben a megközelítésben olyan szakember, aki képes különféle technológiák között választani, és képes azokat egymás mellett, ugyanebben a könyvtárban/tájékoztatási intézményben alkalmazni. A használóval való rendszeres kapcsolattartás biztosítja az osztályozás/információfeltárást „emberarcúságát”, az információkeresés eszközeinek fokozatos tökéletesítését, egyszerűbb használatát, valamint a keresői szokások, a terminológia folyamatos érvényesítését, figyelembevételét.

E fő elvek értelmében hallgatóinkkal szemben a következő *követelményeket* támasztjuk:

1. Letisztult osztályozáselméleti alapok.
2. A tartalmi feltárási mélységi szintjeinek, azok összefüggéseinek ismerete, az információkereső eszközök (katalógusok, bibliográfiák, referáló lapok) átfogó ismerete és alternatív használata.
3. A feldolgozó munka két oldalának (bibliográfiai leírás és osztályozás) szintézise, a feldolgozás munkafolyamatának ismerete, az abban való jártasság.
4. A napjainkban használatos legfontosabb osztályozó rendszerekre (információs nyelvekre), valamint azok „együttélésére”, kompatibilitására, konkordanciájára vonatkozó konkrét ismeretek.
5. Osztályozási jártasság, ill. készség (adott osztályozó rendszerek használata alapján) és az ezzel összefüggő személyiségjegyek: elemzőkészség, kritikai érzék, aszociációs készség, logikus gondolkodás ki- és továbbfejlesztése.
6. Jártasság a tárgyi katalógusok szerkesztésében.
7. Készség a tárgyi katalógusok használatában.
8. A különböző típusú dokumentumok eltérő, vagy megegyező feltárási módszereinek ismerete, és alkalmazása.
9. A különböző típusú és nagyságrendű könyvtárak feltárási sajátosságainak, módszereinek, eszközeinek ismerete és alkalmazása.
10. A szakirodalom és az élő könyvtári/információs gyakorlat figyelemmel kísérése, a korszerű információkereső eszközök könyvtári bevezetéséhez szükséges elvi, gyakorlati ismeretek, jártasságok megszerzése. Programozókkal, rendszerekkel stb. való szakszerű, partneri kapcsolat kialakításának, fenntartásának képessége.

Időkeretek

Az osztályozás tárgy oktatását a 2. félévben kezdjük. Ekkorra hallgatóink már foglalkoztak logikával, informatikával, elkezdték a bibliográfiai leírás gyakorlását, sőt már könyvtári gyakorlaton részt vettek. Tehát már sok mindenről fogalmuk van erre az időre, amely tárgyunk szempontjából szükséges, és amire építeni lehet.

Ha a 140 óraszámot nézzük és azt nemzetközi összehasonlításban vizsgáljuk, akkor látjuk, hogy pl. a pozsonyi egyetem „*Információkereső nyelvek és információelemzés*” c. tárgyára 216 óra jut¹⁰, ugyanekkor pl. a Kent State University Könyvtártudományi Tanszékén a „*Bibliográfiai leírásra és osztályozásra*” együtt jut heti 3 óra, és csak fél-éves tárgy. Úgy reméljük, hogy jelenlegi körülményeink között, jó szervezéssel, a taneszközök bőségével, a többi tárggyal, és főleg a könyvtári gyakorlattal való jó együttműködéssel időkeretünk elegendő az alapvető ismeretek, jártasságok megszerzésére, arra, hogy hallgatóink a kitűzött követelményeknek eleget tegyenek.

Itt jegyezzük meg, hogy azoknak a hallgatóknak, akik e diszciplína iránt mélyebben érdeklődnek, speciálkollégiumokat is ajánlunk, például a különböző médiák feltárására, használatára, online keresésre, illetve programozásra.

A tananyag logikus-didaktikus szervezése

Úgy véljük tárgyunk jelenlegi neve jól kifejezi az osztályozás és információkeresés, valamint annak technikája közötti kölcsönös függést, azok szintézisét.

A tárgyalt témakörök között nagyobb hangsúlyt kapnak a mellérendelő és szemantikai (deskriptoros) információkereső nyelvek, valamint a számítógépes keresés, míg valamelyest csökken az ETO-ra, a kézi lyukkártyás rendszerekre vonatkozó ismeretek relatív súlya.

(Pillanatnyilag azonban még az a helyzet, hogy az ETO és a szakkatalógus továbbra is olyan fontos szerepet tölt be a magyar könyvtári/információs gyakorlatban, hogy semmiképpen sem szabad „másodhegedűsként” kezelni.¹¹)

Tárgyunk főbb témakörei:

2–3. félév: Információigények, információkeresés (és az ezzel összefüggő technikai lehetőségek). Az információfeldolgozás mélységi szintjei: az osztályozás, indexelés, referálás, tömörítés és szemlekészítés összehasonlítása. Az osztályozás célja, követelményei. Az osztályozás történetének vázlata. Az osztályozás logikai és matematikai alapjai. A különböző osztályozásméleti iskolák jellemzői. Az osztályozó rendszerek (információkereső nyelvek) tipizálása. A legfontosabb konkrét osztályozó rendszerek megismerése. Az ETO és annak használata (szakkatalógus, bibliográfiák, számítógépes információtárak). (Rövid áttekintés Ranganathan kettőspontos osztályozásáról, a BBK-ról (szovjet Könyvtári és Bibliográfiai Osztályozásról), az LCC-ről (Kongresszusi Könyvtár szakrendszeréről és tárgyszórendszeréről), a BSO-ról (Átfogó Tágykörü Osztályozásról).

Komplex információkereső eszközök (Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája, KDSZ, MNB IKR stb.) használatának megalapozása.

4. *félév*: Mellérendelő és deskriptoros információkereső nyelvek. Tárgyszórendszerek, indexművek, teauruszok. Klaszterelemzés. Az információkeresés technológiája: manuális, félautomata és automata rendszerek összehasonlítása. A kézi lyukkártyás rendszerek részletesebb elemzése.

5. *félév*: Automatikus információfeldolgozás- és keresés. Szervezés. Input-output formátumok, és eljárások. Programozás. Interaktív információkeresés. A számítógépes kereséssel összefüggő telekommunikációs technológia, telematika, hozzáférési technológiák, reprográfia, mikroreprográfia.

A tanulás sorrendiségét úgy szervezzük meg, hogy a hallgatók előbb mint „használók” ismerkednek az információkereső eszközökkel (katalógusokkal, lyukkártyás és számítógépes rendszerekkel). Azt szeretnénk ezzel elérni, hogy a használat közben tegyenek szert bizonyos, a továbbiak megértéséhez feltétlenül szükséges gyakorlati tapasztalatokra. El kell érniük, hogy amikor a „kulisszák mögé” nézünk, azaz megismerjük az osztályozás és információs technológia munkafolyamatait, hallgatóink végig szem előtt tudják tartani a végső célt, a használói szempontokat. Természetesen ez a fajta „spirálszerű” feldolgozás feltételezi az átfogótól a részletezőig, az egyszerűtől a bonyolultabbig, a gyakorlattól az elméletig való haladást, (és fordítva) illetve azt, hogy ugyanazokkal a fogalmakkal eltérő vizsgálati szinteken többször is találkozunk.

Összefüggés más tárgyakkal

Tárgyunk szorosan kapcsolódik *Az informatikai alapok* c. tárgyhoz, melyet az 1. félévben oktatunk. Ez többek között az információ, információközlés, tudományos kommunikáció, információs rendszer, az információfeldolgozási folyamat fogalmait világitja meg.

Három féléven át működünk együtt a *Bibliográfiai leírás, katalogizálás* oktatóival. Kölcsonösen közelítjük a követelményrendszert és az alkalmazott oktatási módszereket.^{1 2}

Abból indulunk ki, hogy a könyvtári/információs gyakorlat végül is szintetizálja a feldolgozó munka két oldalát. Ezért elvünk, hogy a lehetőségekhez képest minél többet gyakoroltatjuk a komplex feltárást, és ezt nemcsak könyvekkel tesszük. Tapasztalataink szerint ez a komplex megközelítés hozzájárulhat ahhoz, hogy a hallgató feldolgozó munkája rendszeresebb, plasztikusabb legyen.

Célunk, hogy megalapozzuk a többi könyvtári stúdiumot, másrészt pedig, hogy a többi tárgyak rendszeresen aktivizálják az osztályozás során tanultakat, például a tájékoztatás utal arra, hogy az egyes tudományterületeknek, szakterületeknek milyen osztályozó rendszerei vannak, s mennyiben hasonló vagy eltérő ezek keresési logikája.

Oktatási módszerek

A módszerek megválasztásával arra törekszünk, hogy azok minél hatékonyabban segítsék céljaink elérését, az osztályozáshoz, információszervezéshez szükséges jártasságok, készségek és személyiségjegyek kifejlesztését.

Időkeretünk a 2–3. félévben: heti 1 óra előadás, 2 óra gyakorlat. Ebben az időkeretben kell gondolkodnunk, s végiggondolnunk, hogy reálisan mi és milyen módszerekkel érhető el.

Ezzel kapcsolatos átfogó elveink:

1. Hallgatóink részleteiben is ismerjék a velük szemben támasztott követelményeket és az azokból adódó feladatokat.

2. Naprakészen, pontosan ismerjék a félév tematikáját, menetrendjét.

3. Arra törekszünk, hogy a tanulási folyamat igényeinek, az *adott tanulási szintnek legjobban megfelelő módszereket* használjuk: pl. a „kezdő”, tehát 2. félévben a szóbeli közlést, megbeszélést, megfigyelést, bemutatást, közös feladatmegoldást, ill. ennek alapján az egyéni feladatmegoldást. A „haladó”, azaz 3. félévben, amikor hallgatóink már bizonyos áttekintéssel, és jártasságokkal rendelkeznek, nagyobb teret nyert az egyéni, önállóan végzett munka, a kísérletekben, felmérésekben, használóképzésben, számítógépes programok és más az oktatást segítő osztályozási-információkeresési anyagok készítésében való részvétel.

4. Az előadásokhoz (lehetőség szerint) előadásvázlatokat adunk ki, és szemléltető eszközöket (írásvetítő, video, dia) használunk. (Ezekről bővebben a taneszközöknél szólnunk.)

5. Arra törekszünk, hogy az elméleti ismeretnyújtást minél hamarabb kövesse a kapcsolódó készségek, jártasságok elsajátítása, s végül (több tényező hatására) az elméleti és gyakorlati ismeretek szintézise.

6. Figyelembe vesszük, hogy hallgatóink megismerési, tanulási stílusa eltérő (lehet) és ezért különféle, alternatív információszerzési módszerekről, csatornákról gondoskodunk (jegyzetről, példatárról, munkafüzetről, előadásvázlatokról) és természetesen a tényleges gyakorlás feltételeiről, valamint az ismeretek közvetlen hasznosításának lehetőségéről.

A tananyag feldolgozásának módszerei

Az osztályozás gyakorlását, azon belül az ETO megismerését a tágabban vett társadalomtudományok példáival kezdjük. Tekintettel hallgatóink többségének humán érdeklődésére így a művek tartalmi elemzése nem jelent nagyobb gondot.

Eleinte átfogóbb témaköröket osztályoztatunk. Nem merülünk el speciális, marginális kérdésekben. Az egyszerűtől a bonyolult felé haladunk. *Az osztályozási feladatokat nehézségi szintekbe soroljuk*, s előbb az osztályozási problémát mintafeladattal világítjuk meg, majd közösen, s végül egyénileg gyakoroltatjuk a modell használatát.¹³

Olyan egyszerű és modellálható feladatokkal kezdünk, melyek a gyakorlatban is nagy számban és súllyal fordulnak elő (s így a hallgató is jobban „értékeli” azokat: lexikonok, kézikönyvek, tankönyvek, történeti munkák, statisztikai kiadványok stb.).

Könyveket osztályoztatunk életszerű környezetben. A főiskolai könyvtárba érkező új könyvekről (melyek katalóguscédulái még nem kerültek be a szakkatalógusba) kiválasztjuk az osztályozási szempontból érdekesebbeket, és a tanulási szintnek legjobban megfelelőket, s azokat hallgatóink számára egy külön polcra helyezzük (1 hetes időtar-

tamra). A feladat megoldásához bármilyen segédeszköz igénybevehető: ETO-táblázat, be-tűrendes mutató, kézikönyvtár, s természetesen maga a szakkatalógus is.

Komplex feldolgozási feladatokat is végeztetünk (ugyanazon művek bibliográfiai leírását és osztályozását).

A könyvek mellett, *más dokumentumtípusokkal*, például az av-dokumentumokkal is foglalkozunk. Ezek osztályozására és keresésére fordított idő azonban sokkal kevesebb, mint a Bibliográfiai leírás c. tárgynál, ahol külön félét szentelnek a nem-hagyományos dokumentumok leírásának.

Gyakoroltatjuk a *központi feldolgozásból származó katalóguscédulák adaptálását* a helyi viszonyokra, ellenőrzés, lapirányítás, előrendezés, katalógusba való beosztás, szak-katalógus szerelése, módosítások, javítások átvezetése. Mindehhez saját minta (kísérleti) katalógust is szerkesztünk.

A csoportképzéses szakkatalógus-szerkesztést külön (100–150) cédulából álló kész-letekkel (37 pedagógia, 51 matematika, 894,511 magyar irodalom, 809.451.1 magyar nyelv, 93/99 történelem) is gyakoroltatjuk, valamint úgy, hogy a szakkatalógusba ellen-őrizhetően, felállítva helyeztetjük be bizonyos számú mű katalóguscéduláit.

A *katalógushasználati készség* kialakításához külön feladatrendszert dolgoztunk ki, melyben a feladatok nehézségi (bonyolultsági) fok és időigény szerint különülnek el. A hallgatók teljesítményét időben is mérjük.

A szakkatalógus mellett, hallgatóinkat megismertetjük a legfontosabb *bibliográfiai osztályozó rendszerekkel*, információkereső eszközökkel, azok használatával. Arra törek-szünk, hogy hallgatóink legyenek képesek adott témakörökre (pl. a hatodik ötéves terv-re) vonatkozó anyagot ne csak a szakkatalógusban, hanem pl. a Magyar Közgazdasági Iro-dalomban (egyrészt hierarchikus főrészében, másrészt tárgyszómutatójában), a Magyar Nemzeti Bibliográfiai Időszaki Kiadványok Repertóriumában, vagy a társadalomtudomá-nyi analitikus katalógusban keresni. Ezzel (az esetenként alkalmazott) feladattípussal azt szeretnénk elérni, hogy hallgatóinkban elkezdődjön tudatosulni, hogy adott olvasói kérdésre nemcsak a szakkatalógus áll rendelkezésre.

A hallgatók másik szakjához, a többi könyvtáros tárgyhoz, illetve a közös tárgyak-hoz kapcsolódó osztályozási és visszakeresési feladatokat is adunk, így érzékelhetővé vá-lik, hogy a könyvtár szakos hallgató jobban tud keresni (legalábbis a szakkatalógusban) mint a többiek. Az ismeretek elsajátíttatásához, ellenőrzéséhez tantárgyteszteket és tudás-felmérő teszteket dolgozunk ki. *Megfigyelési szempontok* kiadásával előkészítjük azokat a tanulmányutakat, illetve könyvtári gyakorlatokat, melyek céljai között szerepel az osz-tályozás, illetve az információkereső technika megismerése. Ilyenek: az ötnapos tanul-mányút a 2. félév végén, szerzeményezési és feldolgozási gyakorlat a 3. félévben, nem-könyv jellegű dokumentumok beszerzése és feldolgozása a 4. félévben, és az állomány tar-talmi feltárása modern eszközökkel: tárgyszavazás, indexelés, deszkriptorok, az informá-ció technológia megismerése, a 6. félévben. Az egyes félévek végén, amikor a tantárgy oktatásával kapcsolatos véleményeket megbeszéljük a hallgatókkal, arra is kitérünk, ho-gyan lehetne még jobban a gyakorlati munkára előkészíteni őket.

Az 5. félév végén sorra kerül *összevont szigorlat* átfogó témaköreit előre ismertet-jük, hogy a hallgatók céltudatosan gyűjthessék és szintetizálhassák elméleti ismereteiket

és gyakorlati tapasztalataikat. (Ld. bővebben az ellenőrzésnél.) Támogatjuk a hallgatók egyéni vagy csoportos kezdeményezéseit. (Ilyen volt pl. egy első osztályos gimnáziumi osztály könyvtár- és katalógushasználati szokásainak felmérése, majd részükre az ETO-t ill. a szakkatalógus használatát bemutató öt oldalas anyag szerkesztése. Végül kics csoportos formában a megyei könyvtár katalógusainak (elsősorban szakkatalógusainak) bemutatása, használata, gyakorlása. Egy főiskolás hallgató 2–3 gimnazistával foglalkozott. Ez az oldott, kötetlen, egyénre szabott forma a gimnazisták (később írásban is kifejtett) véleménye szerint „nagyon érdekes” és „nagyon hasznos” volt.)

Taneszközök

Az osztályozás és információkereső technika eszközigenyes tárgy. Taneszközöinket aszerint csoportosítjuk, hogy milyen célt szolgálnak elsősorban: ismeretközvetítést, jártasságot, készség megszerzését, ill. elmélyítését; továbbá aszerint, hogy azok inkább az egyéni, vagy a csoportos tanulást szolgálják.

Az eszközgyűttes (leg)fontos(abb) tagja lesz a *jegyzet*¹⁴, mely az ismeretanyagot rendszerezetten, példák, ábrák, illusztrációk segítségével fogja közvetíteni. Mentésíteni fog a (túlzott) verbalizációtól, attól, hogy szerteágazó és sokszor nehezen hozzáférhető kötelező irodalmat jelöljünk ki. Már most is fontos szerepet töltenek be a mintafeladatok, sokszorosított feladatlapok, melyek egyrészt a gyakorlást, másrészt az ismeretellenőrzést is szolgálják. Ezek egységes rendszerét az 1985/1986-os tanév második félévében szeretnénk házi segédletként kiadni.

Bár elegendő számban állnak rendelkezésre ETO-táblázatok, betűrendes mutatók az Új Könyvek tárgyszójegyzékei, könyvtári teaurusz-tervezetek, mindezek azonban sok szempontból már elavultak, illetve módosításra, fejlesztésre szorulnak.

(Az ETO-t pl. 1978-ban adták ki, az Új Könyvek tárgyszójegyzéke csak az 1965–1976-os tárgyszókincset tartalmazza, a könyvtári és tájékoztatási teaurusz-tervezet is régi.)

Mint már említettük, néhány *információkereső eszközt*, például a Magyar Orvosi Bibliográfiát, a Magyar Mezőgazdasági Bibliográfiát, az Agrárirodalmi Szemlét, a Magyar Pedagógiai Irodalmat, a Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiáját, és a Könyvtári és Dokumentáció Szakirodalmat lényegében taneszközként használunk, az azokban való feltárást, visszakeresést gyakoroltatjuk. E bibliográfiák, referáló lapok a főiskolai könyvtárban, valamint a Megyei Könyvtárban megtalálhatók, viszont levelező hallgatóink tömegesen jelzik ezek hiányát más könyvtárakban.

A kötelező olvasmányok feldolgozásához szempont-listát adunk, ami jól segíti azok tömör, lényegretörő elemzését. Videofilmek, diafilmek, és írásvetítő transzparenszek is rendelkezésre állnak.¹⁵

Hallgatóinkat is bevonjuk az *információhordozók készítésébe*. Alapelvünk, hogy a taneszköz osztályozási ismeretek közlésén túl készséget fejlesszen, legyen esztétikus, és (ha lehet) az általános műveltséget is bővítsen.

Ilyen: az „ETO 78” hangkazetta¹⁶, mely 3 perces zenemű részleteket tartalmaz. A hallgatók feladata ezek felismerése, azonosítása, és osztályozása az ETO alapján. II. éves magyar-könyvtár szakos hallgatóink állították össze egy irodalmi vetélkedő hanganyagát¹⁷ mely a középiskolás tanulmányokból ismert irodalmi művek jellemző részleteit tartalmazza. Feladat: e művek felismerése és osztályozása. Ez a taneszköz-készlet gyors és tempós munkát szavatol.

Hallgatóink szerepet vállalnak az *általános iskolások szakkatalógushasználati oktatásában*. Utóbbiak részére két játékkészletet terveztünk. Az egyik az ún. „Zászlós ETO” 2 x 32 db kartonlappból áll, rajta a 32 „legjelentősebb” ország festett zászlajával, s alatta az ország földrajzi alosztásának és az ott beszélt fő nyelvek alosztásainak számával. Többféleképpen is felhasználható: az ország felismerése a zászlók, és az ETO-számok alapján; memóriajátékként; az adott országgal kapcsolatos ismerettesztésként; földrészek szerinti csoportosításra. Kapcsolódó feladatként a készletben szereplő országok történelmével, földrajzával, irodalmával stb. könyveket kereshetünk a szakkatalógusban.

A másik játékkészlet elkészítéséhez a „Roads to knowledge” (Utak a tudáshoz) elnevezésű amerikai játékkészlet adott indítást, mely a Dewey féle Tizedes Osztályozás megismerését segíti elő a gyerekek körében. A mi változatunk lényege: az ETO szerinti szakkatalógus használatához szükséges legfontosabb ETO számok használatának gyakorlása, vetélkedő formájában, úgy, hogy a szerencsének is jusson egy kis szerep.

Az országos számítógépes programbemutatón is szerepelt az „ETO Európa” c. program¹⁸, mely a 8/9 főosztály és az azokkal szorosan összefüggő nyelvi, illetve földrajzi alosztások megismeréséhez és az azok alapján való osztályozáshoz nyújt segítséget. Egyéni tanulásra alkalmas, oktató és ellenőrző részt egyaránt tartalmaz. Hallgatóink szívesen használják vonzó grafikai, ill. zenei effektusai miatt is.

Ugyancsak készült számítógépes program az ETO főosztályainak, osztályainak, alosztályainak megismertetésére, és a jelzetalkotás gyakorlására¹⁹. Jelenleg dolgozunk egy programon, melyet elsősorban a használóknak (középiskolásoknak, közművelődési könyvtárak olvasóinak) szánunk, s az ő jobb szakkatalógushasználatukhoz kívánunk hozzájárulni. Elmondhatjuk, hogy ezen erőfeszítések révén egy programcsalád jön létre, speciális funkciókat betöltő részekből. Hallgatóink, segítséggel, de önállóan is használhatják a kész programokat.

A taneszközök nemzetközi hatékonysági vizsgálatai egyébként azt sugallják, hogy a számítógépes programok akár vezető szerepet is játszhatnak a tanulásban. Patricia E. Jensen pl. három taneszköz használati hatékonyságát hasonlította össze: egy mikroszámítógépes programét, egy videóra felvett előadásét, és egy sokszorosított segédletét²⁰. 120 hallgatóval végzett vizsgálatának középpontjában a Sears-féle tárgyszórendszer (Sears- List of Subject Headings) megismerése és alkalmazása állt. Eredmény: a számítógépes módszer mind a tényadatok megtanulásában, mind a problémamegoldó készségek terén az első helyen állt. Természetesen egy vizsgálatból nem vonhatunk le messzemenő következtetéseket, tény azonban, hogy a számítógépes program sok terhet vehet le a tanár válláról, s ami nem lényegtelen, újszerű, érdekes, „izgalmas”, a hallgató számára „kihívást” jelentő.

Véleményünk szerint minden egyes taneszköznek van helye, és éppen a korábbiakban kifejtett pszichológiai tényezők (megismerési, tanulási stílus-eltérések) miatt kifeje-

zetten arra kell törekednünk, hogy sokféle: nyomtatott, audiovizuális, vizuális, auditív, és komplex (oktatócsomag-jellegű) taneszközt fejlesszünk ki, s szervezzünk rendszerbe.

Ellenőrzés és értékelés

Az osztályozás és információkereső technika oktatásának hatékonyságát háromféleképpen mérjük:

- folyamatosan, illetve időszakosan ellenőrizzük, hogy a hallgatók milyen mértékben teljesítik a kitűzött feladatokat (milyen mértékben közelítenek a célok eléréséhez).
- Elemezzük az időben később következő könyvtáros tárgyak (tájékoztató, olvasószolgálat) illetve a könyvtári gyakorlatok visszajelzéseit, hallgatóink osztályozási, információkeresési ismereteiről, készségeiről. Figyelembe vesszük kollégáink, beleértve a gyakorlatvezető könyvtárosaink véleményét, elképzeléseit.
- Folyamatosan, ill. időszakosan kikérjük hallgatóink véleményét az oktatásról-tanulásról (reális cél, követelményrendszer, alkalmazott módszerek, taneszközök, ellenőrzési formák, stb.) és javaslatokat, ötleteket is kérünk tőlük.

Attól függően, hogy az elméleti-módszertani ismereteket, vagy a jártasságokat, készségeket kívánjuk ellenőrizni, változnak *ellenőrzési módszereink*. (Bár közöttük sok az átfedés.)

Elméleti-módszertani ismereteket elsősorban szóbeli számonkéréssel, tantárgytesztekkel és tudásfelmérő tesztekkel mérünk. (Ezek bizonyos mértékig jelezhetik az osztályozási, információkeresési készségek szintjét is, de azok komplex mérésére külön módszereink is vannak. (Ld. később!)

Házi feladatoknál, röpdolgozatoknál, zárthelyi dolgozatoknál egyaránt alkalmazzuk a *tantárgytestt* különböző kérdéstípusait: igaz-téves kiválasztása; a helyes válasz kiválasztása több alternatíva közül; adott osztályozó rendszerhez tartozó jelzetek, illetve tárgyszavak felismerése; hiányos mondatok kiegészítése; azonosságok és különbségek felismerése; analógiás következtetések; felsorolás megadott szempont szerint; meghatározás jegyei alapján egy fogalom azonosítása; összefüggések felismerése; következtetések igaz vagy hamis voltának felismerése; többféle szempont szerinti értékelés.

A kitöltött tantárgytestt viszonylag könnyen pontozható, értékelhető, segítségével jól mérhetjük az egyén teljesítményét. Ezen kívül, ezzel szoros összefüggésben ún. *tudásfelmérő tesztet* is alkalmazunk, annak ellenőrzésére, hogy hallgatóink mennyiben sajátították el a tananyag fő összefüggéseit, törvényszerűségeit. A kérdésekre adott válaszokból leszűrhető, hogy mennyire ismerik az ETO-t, mint információkereső nyelvet, mennyiben vannak tisztában annak jelkészletével, szemantikai és szintaktikai szabályaival, mennyire tudnak az ETO „nyelvén” gondolkodni.

A tudásfelmérő teszt kérdéstípusai:

- a) „Információs nyelvi” tények megnevezése példák alapján. (Jelölje meg, hogy a felsorolt alosztások közül melyik az idő, nyelvi, földrajzi, formai, népi, etnikai, személyi, ill. az irodalmi műfajt jelentő:

830-1 .001 =945.11 -053.2 =20

”198” (439) (02.053.2)

- b) Példák felsorolása adott információs nyelvi tényhez, azaz adott információs nyelvi tények felidézése.
Soroljon fel három konkrét földrajzi alosztást, megadva egyben jelentésüket is!
- c) Adjon leírást, meghatározást!
Mi a viszonyítás? Mit jelent a csoportképzés?
- d) Felosztások készítése.
Sorolja fel az önálló alosztások fajtáit és jellemzőit!
- e) *Konkrét információs* nyelvi tényekből szabályok, megfogalmazása. Figyelje meg a következő ETO-számok közötti összefüggést és fogalmazza meg a szabályt!
-053.2 és (02.053.2) ill. =945.11 és 894.511
- f) Szabályok ismerete alapján konkrét nyelvi feladatok megoldása. Az ETO új szabályai ismeretében hogyan osztályozná a következő művet: Ausztria építésze az 1910-es években.²⁰

A tudásfelmérő teszt utolsó feladattípusa egyben átvezet bennünket a jártasságok, készségek méréséhez is. Ezek mérésére elsősorban a *konkrét művek osztályozását* használjuk fel, és pedig a házi feladatok esetében, életszerű környezetben, úgy ahogy a „gyakorlatban” is történik, tehát a hallgatók a mű tartalmi elemzésétől, a mű megértésétől, az osztályozó rendszer fogalmaival való azonosítástól, az osztályozó fogalmak megnevezésén (jelzetezésén) át a cédulairányítástól, előrendezésig, a szakkatalógusba való besorolásig (vagy annak jelzéséig) egy komplex feladatsort végeznek el.

Egy mű osztályozásának értékelésénél két tényezőt veszünk figyelembe: 1. mennyiben sikerült a hallgatóknak a visszakeresési szempontok azonosítása (sikerült-e a mű lényegi, gyakran sokrétű tartalmát pontosan megragadni); 2. mennyiben sikerült az ETO jelkészletével, jelzetszerkesztésével kapcsolatos specifikus szabályokat érvényesítenie. A katalógusszerkesztési jártasságok ellenőrzését szolgálják a csoportképzéses szakkatalógusszerkesztési cédulakészletek. A rendezetlen cédulahalmazt kell a csoportképzés szabályainak megfelelően rendezni és osztólappal tagolni.

A katalógushasználati készségek szintje, megfelelő nehézségi szintű feladatok elvégzetésével, időben is mérhető.

Mint e vázlatos felsorolásból is kitűnik, igyekszünk a feladatokat úgy megfogalmazni, hogy azok viszonylag jól, egyértelműen, objektíven értékelhetők legyenek. Fontosnak tartjuk, hogy *sokféle és különböző „szempontú” részjegy* alapján ítéljük meg a hallgatót: folyamatos, pontos, megbízható-e a munkája (házi feladatok ellenőrzésével) a félévenként 3–4 alkalommal kiadott röpdolgozatok során nyújtott teljesítmény – ezek általában 10 kérdésből álló, főleg gyakorlati jellegű tesztkérdések –; a félévenként két zárthelyi dolgozat minősége; csoportképzéses szakkatalógusszerkesztés – egyénileg rendezett cédulakészletek ellenőrzése; szakkatalógushasználati készségek ellenőrzése (egy félévben kétszer). Ezenkívül fontos tényező és jól mérhető az egyéni feladat, melyet a 3. félévben lehet választani. Tapasztalataink azt igazolják, hogy tanuláslélektani szempontból indokolt és célszerű hallgatóinknak lehetőséget adni arra, hogy mind szóban, mind írásban, mind pedig a gyakorlati munkában kifejezhessék, „megvalósíthassák” magukat.

A könyvtári gyakorlatok, ill. az összevont szigorlat jó visszajelzést adnak arról, hogy mennyiben sikerült hallgatóinkat arra nevelni, hogy elméleti ismereteiket és gyakorlati tapasztalataikat szintetizálják. Az 5. félév végén sorra kerülő összevont szigorlat átöleli a

dokumentumismeret, bibliográfiai leírás, osztályozás és információkereső technika teljes témaköreit, és a szerzeményezési, feldolgozó munkafolyamatok komplex megközelítést kéri számon. Eddig a kiegészítő szakosok összevont szigorlatára került sor (1985. májusában) mely jól szolgálta azt, hogy hallgatóink a dokumentum- ill. információszervezést történetében, fejlődésében és összefüggéseiben lássák, elméleti és gyakorlati ismereteiket rendszerezék, szintetizálják és megkíséreljék azok kreatív alkalmazását.

Építünk hallgatóinknak a tárgy oktatásával kapcsolatos véleményére. Összeállítottunk egy *preferencia-jegyzéket*, mely segítséget nyújt ahhoz, hogy az egyes hallgatók hozzáállását, törekvéseit, az egyéni értékrendet megismerjük, az egyes témakörök, oktatási módszerek és taneszközök csoportszintű (évfolyamszintű) hallgatói értékelését megkapjuk; azonosítsuk a különböző szakpárosítások értékrendjében meglévő azonosságokat, és különbségeket; rangsoroljuk a taneszközök készítésére vonatkozó terveinket; a hallgatókat bevonhatjuk olyan egyéni feladatok megoldásába, amelyeket magasan értékelték.

A preferencia-jegyzéken a hallgatók ötfokozatú skálán fejezhetik ki értékítéletüket. A hallgatók az alábbi tényezőket ítélték a legmagasabban, illetve a legalacsonyabban:

magasan értékelt

- reális követelményrendszer
- arányos, kiegyensúlyozott tárgyalásmód
- kényelmes, barátságos oktatási környezet
- az összes oktatási segédeszköz rendelkezésre áll és használható
- jegyzet
- előadásvázlatok
- mintafeladatok
- számítógépes oktatóprogramok
- közvetlenül hasznosítható ismeretek
- az ismeretek kipróbálása a gyakorlatban
- . . . és végül, de nem utolsósorban az ETO és a szak-katalógus alapos megismerése és használata

alacsonyán értékelt

- LCC, BBK, BSO megismerése
- speciális osztályozó rendszerek (mint pl. szabadalmi szabvány) bemutatása
- illusztráló esetek bemutatása
- beszélgetés az osztályozás és információkeresés hazai és külföldi megoldatlan problémáiról
- a tárgy oktatásával kapcsolatos tapasztalatok megvitatása
- a jó osztályozási szakember jellemző jegyeinek megvitatása

A hallgatói értékrend megismerése tanulságos és hasznos még akkor is, ha az sokszor egymásnak ellentmondó. Általánosságban elmondhatjuk, hogy az értékrendjük fő jellemzői: a fontosra, a lényegesre, a hasznosra, a gyakorlati szempontból alkalmazhatóra való összpontosítás. Ugyanakkor arra is figyelniünk kell, hogy az egyes szakpárosítások között is lehetnek különbségek, pl. a magyar szakosok az elméleti és gyakorlati ismeretek közül egyértelműen az utóbbit értékelték magasan, (a másik rovására is), míg a matematika szakosok ezek helyes arányát tartották kívánatosnak.

A tárgy oktatásának továbbfejlesztéséről

A hallgatói teljesítmények értékelése, a kollégák, gyakorló könyvtárosok, és hallgatók véleményei, ötletei, javaslatai – mind hasznosan járulhatnak hozzá a reális, kiegyen-

súlyozott, sokféle eszközzel és sokszínű módszerrel folytatott oktatás-tanulás alakításához.

Az új módszereket előbb a hallgatók kis csoportjával próbáljuk ki, előzetesen megbeszéljük velük azok bevezetésének alkalmazásának lehetőségeit.

Az adott időkeretek közötti optimális tanulást, más tárgyakkal való kapcsolatainkat erősítjük. Figyelembe vesszük a szakirodalomban ismertetett tapasztalatokat.²¹ Úgy véljük, hogy igazán jó eredményt hallgatóinknak a tervezésbe, sőt a kutatásba való bevonásával érhetünk el.

A tárgy oktatásának négy félévével az alapképzést vállaljuk magunkra. Elmélyültebb osztályozási, információ-technológiai ismeretek továbbfejlesztésére speciálkollégiumokon nyílik lehetőség.

A közvetlen jövő feladatai: a jegyzet bevezetése az oktatásban, előadásvázlatok készítése, példatár és feladattár létrehozása (elsősorban a levelező hallgatók segítésére), rövid videofilmek készítése a feldolgozó munkáról: tartalmi elemzés, szakkatalógus szerkesztés, szakkatalógus használat.

Nélkülözhetetlen a könyvtári gyakorlattal való kapcsolattartás, s ezzel kapcsolatban annak biztosítása, hogy hallgatóink nyerjenek lehetőséget ismereteik gyakorlati alkalmazására (pl. általános iskolások katalógushasználati oktatására).

Szükséges, hogy hozzájussunk a kiemelkedően fontos osztályozási rendszerek, táblázataihoz, tárgyszórendszerekhez és teauruszokhoz. (Külföldiekre is gondolunk, mint a BBK, ERIC Thesaurus stb.). Hallgatóink egy része szívesen kapcsolódik be a tantárgyfejlesztési munkálatokba, többen is részt vesznek osztályozási, információtechnikai témákkal kapcsolatos tudományos diákköri pályázatokon. Ahogy mondják, „jól esik érdeklődő, csillogó szemekbe nézni!”

JEGYZETEK

1. TÓTH Gyula: A főiskolai könyvtárosképzés megújítása. = Könyvtári Figyelő. 30.évf. 1984. 5.sz. 472.p.
2. PÁLVÖLGYI Mihály: A könyvtárosképzés oktatástechnológiája. = Könyvtári Figyelő. 31.évf. 1985. 3.sz. 269–278.p.
3. BABICZKY Béla: Javaslat az osztályozási céltanfolyam anyagára. Bp. OSZK KMK. 1973. 1.p. (Kézirat)
4. Az osztályozás néhány kérdése. *Vajda Erik: Az osztályozás egyes kérdései: Hollós Miklós: Az osztályozás aktuális kérdései. Közread. az OSZK KMK. Bp. 1975. 65 p.*
5. GRÓF Ervin: Tézisek az „Osztályozás” c. könyvtári tárgy tanszéki beszámolójához. Szombathely, Tanárképző Főiskola, 1976. nov. 10. 1–2.p.(Kézirat)
6. Tárgyszójegyzék és tárgyszómutató az Új Könyvek 1965–1976. évfolyamaihoz. Összeáll. és szerk. Horváth Magda. Bp. OSZK KMK, 1980. IX, 770 p.
7. Könyvtári és tájékoztatási tárgyszójegyzék: Tezaurusztervezet. Összeáll. Horváth Magda és Kövendi Dénes Bp. OSZK KMK, 1976, XVIII. 187 p.

8. UNGVÁRY Rudolf: Az osztályozás alapjai. Bevezetés az információkereső nyelvek elméletébe. Kísérleti oktatási segédanyag. Bp. OSZK KMK, 1982. 116.p.
9. PITERNICK, A.B.: Searching vocabularies: developing category of online searching tools = Online Review, 8.Vol. 1984. 5.no. 441–449.p. = Kereső szótárak: az online keresés új típusú segéd-eszköze. Ismerteti: Sz. Kiss Csaba = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1985. 5.sz. 289–290.p.
10. Stručné osnovy predmetov inovovaného studijného plánu stud. odboru „72–36–8” vedecko informácie a knihovníctvo. Variant 4–1/85. Bratislava, Katedra Knihovedy a Vedeckých Informácií FFUK v Bratislave, 1985. március 33–36.p.
11. A Szakirodalmi kalauz 1969-ben 267 könyvtárat sorol fel, ebből 109, azaz 42% használt ETO-t, ill. az alapján szakkatalógust. A Tájékoztatás a szakmai tájékoztatásról, melyet 1985-ben adtak ki 650 intézmény adatait ismerteti. Ezek 44%-ban használják az ETO-t, ill. a szakkatalógust. (Más kérdés, hogy a számítógépes információs rendszerekben, a nemzeti bibliográfiát kivéve csekély az ETO szerepe, s helyét tárgyszavak, deskriptorok, speciális osztályozási kódok, ill. a szabad szöveges keresés vette át.)
12. 1985. októberében került sor tanszékünkön a Bibliográfiai leírás, katalogizálás c. tárgy oktatási tapasztalatainak megvitatására. Az elkészült írásos beszámoló (Prejczer Paula és Rétfalvi Gábor munkája) sok közös problémát vet fel.
13. Oktatásmódszertani szempontból változatos feladatai miatt példaadónak tekintjük Rácz Ágnes művét: Építsünk katalógust! 1. r.: Egyetemes Tizedes Osztályozás és csoportképzéses szakkatalógus szerkesztése. Bp. Pest Megyei Továbbképző, 1981. 61 p.
14. Az Osztályozás és információkereső technika c. jegyzet két részből fog állni: 1.r.: Környey Márta: Osztályozás. 2.r.: Pálvölgyi Mihály: Információs technológia. (A kéziratok 1986-ban elkészülnek).
15. Részletes ismertetésüket ld.: Nem hagyományos információhordozók a könyvtár szak oktatásában. Összeáll. Pálvölgyi Mihály. Szombathely. BDTF, 1985. 30.p. (Kézirat) A jegyzék tantárgyak szerint csoportosít. Az Osztályozás és információkereső technika alatt 26 különféle média adatait sorolja fel.
16. Zenei vetélkedő. Hangkazetta az ETO 78-as osztályának megismeréséhez, használatához. Összeáll. Krutzler Ferenc, Pálvölgyi Mihály. Szombathely. BDTF, 1985. – 1 hgk (30 min.) + szöveggönyv.
17. ETO 82/89: Irodalmi vetélkedő és osztályozási feladatok. Összeáll. Markotics Erika, Mészáros Tibor, Szőke Katalin. Szombathely. BDTF, 1985. – 1 hgk (60 min.) + szöveggönyv
18. ETO Európa. Számítógépes oktató- és ellenőrzőprogram az ETO 8/9 főosztályaihoz. Összeáll. Angler Ottó, Angler Zoltán, Pálvölgyi Mihály. Szombathely. BDTF, 1985. – 1 mágneslemez; BASIC nyelvű; C–64.
19. ETO lottó: Számítógépes oktató program. Összeáll. Pálvölgyi Mihály, Nagy Imre, Wágner András. Szombathely, BDTF, 1985. 1 mágneslemez. BASIC nyelvű. C–64.
20. JENSEN, Patricia E.: Three methods of teaching basic subject cataloging. = Journal of Education for Library and Information Science. 25.vol. 1983. 3.no. Winter. 190–199.p.
21. UNGVÁRY Rudolf: A tezauruszmódszer alkalmazása az ismeretek közvetítésében. Az ismeretek modellálása szemantikai gráfokkal. = Könyvtári Figyelő. 30.évf. 1984. 1.sz. 5–17.p.